

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Bedenckingen Voor Mynheer Daniel Van Hengel Predikant
der genoemde Ghereformeerde tot Uytrecht hem
toe-ghesonden Van Pater Cornelius Hazart Priester der
Societeyt Iesu**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1676

Bedenckinge Over Den Eersten Artykel. Aengaende het bedwanck tot de
Religie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71562](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71562)

BEDENCKINGHE

OVER DEN

EERSTEN ARTYKEL.

Aengaende het bedwanck tot de Religie.

Desen Artijckel hebt ghy in twee deelen gedeelt: Het eerste/rackende de ghene die in de eerste opkomst der ghepretendeerde Reformatie het vlam hebben ghestelt / gheestelijcke personen met ghewelt hebben mishandelt / kercken ende publijcke plaetsen hebben berooft.

Dan dese / seght ghy pag. 11. dat ghy-se niet en wilt parricideren nochte verdedighen, als die dit uyt eenen vleeschecken ende verkeerden yever ghedaen hebben. Dit is myn vermoech: Want die mochten ten minsten van wettijcke rechtens ghestrafft worden oock met de doot / als publijcke woorders en heyligh schenders; ick en verplooe niet dat dit pemaent sal loochenen: Laet ons dan voort tot uw tweede deel gaen,

Hier seght ghy / dat onse Inquisitie berder gaet in straffen der ghene die de Roomsche Kercke ende Reformatie afwijcken / waer op ghy dan seght dat men niemandt niet recht en mach straffen noch dooden om de Religie / ofte soo als ghy in uw' boozgaende schrift verreckt pag. 4. de Religie en behoort niet te gaen tot tyrannie, ghewelt, vervolvinghe, dwanck der conscientie, ende het dooden der ghene die men voor ketteren hout.

Om dit te bewijsen hadt ghy boozgesteld d'v schriftuer-plaetsen die by u te sien sijn pag. 12. maer om te wonen dat-se niet een sijn en probeerden in dese mate / hadde ick op elck byghebracht de glossen ofte bescrevinghen van utwen eyghen bijbel die de boozse schriftuer-plaetsen heel anders verstaet.

Hier op en seght ghy niet anders / als / dat de voorseyde glossen ende exceptien van soo kleyne ghewichte sijn, dat

dat ghe het oordeel vande gheleerde ende verstandighe daer
over wel wilt verwachten.

Maer / D. Daniel, sijn van de glossen van ulven ep-
ghen bybel soo slecht / dat ghy se acht van minder ge-
wichte te sijn? bedenckt u eens wel.

2. Sal u het oordeel vande gheleerde ende verstan-
dighe hier meer konnen haeten / als de glossen van u-
wen Bybel/die met publike auctoriteit vande hoogh-
moghende Heeren Staeten Generael, ende besluyt vande Syno-
de nationael ghehouden te Dordrecht, sijn uytghegheben
ende bevestigt? Dit ghebe ick u op de tweede plaats
te bedencken.

3. Ghenomen de verstandige bonnissen dat de glos-
sen van ulven Bybel van minder ghewicht waren/
souden daerom ulve boozsepden schyftueren bestau-
diggh sijn / ende proberen dat men niemant en mach
dwinghen in't regard vande religie?

4. Wie moeten dese gheleerde ende verstandighe sijn? de
UWE, ofte de ONSE? Beroept ghy u op de UWE ulve
Heeren Staeten / ende de Synode van Dordrecht /
hebben alreede teghen u bonnisse ghestreken als sy
toonen met hare verklaringhen / dat ulve schyftuer-
plaetsen in dese materte de minste kracht niet en heb-
ben: Beroept ghy u van haer bonniss op het bonnisse
van andere gheleerde? wie moeten die sijn? De ONSE?
die sullen allegaer met ulven bybel contrarie bonnis-
sen. U. E. sal belieben dat altemael in consideratie te
nemen, ende my daer over wat breedter te onderrichtē.

Doorders hadt ghy tot een argument ghenomen dat
Christus niet gheboden en heeft de ongheloovighe te dwin-
ghen ofte te dooden, ende dan voeghet by het ghetuy-
ghenisse van Plato en Seneca, de welcke segghen dat de
straffe van yemandt die dwaelt, behoort te sijn, beter gheleert
te worden.

Doorz eerst / 'tis waer dat Christus niet gheboden en
heeft de heydenen te dwinghen / doch hier van en is
gheen questie / want die en sijn noyt lidmaten vande
ware Kercke geweest / ende gelijk Paulus 1. Cor. 5. seght
Vande ghenē die huynen sijn en hebben wy niet te oordeelen:
Maer onse questie is vande gene die altemet lidmaten
van

daer en de ware kercke gheweest sijn / gelijk als sijn ket-
ten en Schismatijken. Ick segge dat dese mogen ge-
wongen worden om daer wederom binnen te komen.
Dit heb ick met Augustinus bewesen upt *Luc. 14. 23.*
wringht se in te komen, welke schyftuer-plaese Augustinus
Ep. 50. ad Bonif. Tom. 2. aldus verclaert: Onsen Hee-
re gebiet eerst de genoodte te leyden nae dat groot Avontmael,
maer hun te DWINGHEN. . . . Daerom ist dat de Kerck-
e door de macht, die se door de Religie ende gelouve der Co-
nghen op den behoorlijcken tijdt ontfanghen heeft, de ket-
ten en Schismatijken DWINGHT binnen te komen, sy en
roben niet te klaeghen dat se BEDWONGHEN worden.
Hier teghen seght ghy vooz eerst pag. 13. dat het eene
parabel is die Christus *Luc. 14.* verhaelt / ende dat upt
voer deeltjen ofte omstandigheyt van een parabel /
gheen argument ghemaect en mach worden.
Ick antwoorde: Ghenomen dat dit soo waer ten
opzichte van andere parabelen in het gemeen.
Daerom bonnist ghy dat dese omstandigheyt van te
DWINGHEN, in dese parabel niet opghenomen en
mach worden als een argument? Augustinus bonnist /
roopt met'er daer heel contrarie: Wie van hee-
re sal een redelijck verstant moeten voozstellen / u/
oft Augustinus?
Maer ghy seght 2. Dat'er aen het oordeel van een
vader soo veel niet ghelegheit en is.
Ick hebbe u gheseyt pag. 7. dat'er meer aen't bon-
nisse van Augustinus (die ghy voor een groot licht acht) ge-
legheit is / als aen de leeringhe van twee heydensche
Philosofhen / ghelijck als sijn Plato en Seneca, die ghy
voer pzeube by ghezocht hebt dat men de dwalende niet
en behoorde te straffen, maer te leeren. Myn heer / be-
tracht dit eens of het niet Christelijcker / sse redelij-
cker en is dat Augustini bonnisse gae vooz het bonnisse
van twee heydensche Philosofhen.
Ghy seght voozder pag. 14. dat ghy gheen reden
en siet waerom het DWINGHEN Christi in de parabel
verhaelt / niet en sonde konnen verstaen worden van
dwinghen vooz leeren, vermacnen, bestraffen, wederleg-
ghen

ghen &c. ghelijck Paulus ghebiedt 2. *Timoth.* 4. v. 2.

Ich ben verwondert dat U. E. hier gheen reden en
siet? Want siet ghy niet dat ick doech sou konnen seg-
ghen / dat de ghene die den Vader des huys ghesing
uytsont om de ghenoodde te roepen / ten minsten een
deel van dit alreede gedaen hadden / over sulcx dat dooz
het DWINGEN hier by wat anders verstaen wozt als
leeren, vermaenen, bestraffen, wederlegghen &c.

Bedenckt eens of ick gheen betet fundament en
hebbe om dit te konnen segghen als U. E. ghy neemt
hoor uw' fundament de spreuke van Paulus 2. *Timoth.* 4.
Maer dit is een kasteel sonder fundament ghebouwt
in de locht / ofte in uwe phantasie alleen: Want /
Paulus seght wel dat men moet leeren, vermaenen, be-
straffen, wederlegghen &c. Maer hy en noemt dat niet
DWINGEN. 2. Hy en seght niet dat dooz het DWINGEN
hy Lucas verstaen wozt leeren, vermaenen &c. Ergo als
ghy dit soo sout verstaen / ghy en hebt gheen ander
fondament als uwe eyghen inventie / ofte uw' ey-
ghen vernuft.

Ich ter contrarie neme de woorden vande schrif-
tuere volghens r'gheboelen ende verklaringhe van
d'oude rechtsinnighe kercke / die ons dooz Augustinus
voorzghestelt wozt / ghelijck als blyckt uyt d'z syne
spreuken die by my te binden sijn pag. 7. ende 8. welck
fondament is nu het beste? Met wie moet het hier
wederom een mensch / die reden ghebruyckt / naeme-
lijck houden? ofte niet de enckele inventie van U. E.
die maer een besonder persoon sijn / ofte wel met de
oude rechtsinnighe kercke welckers gheboelen ons
van Augustinus verklaert wozt? Want waert saken
dat de heele oude kercke dit DWINGEN niet toeghe-
staen hadde / hoe en heeft se dan haer niet ghestelt te
ghen de Christene Princen die publyke placeaten uyt-
gaven datmen de ketters tot de selighe sou dwingen/
ghelijck Augustinus ghetuyght? ende indien se hartec-
kigh bleven / oock met de doot soude straffen? Ergo
de oude rechtsinnighe kercke heeft dit DWINGEN
der ketteren / ende dootig straffen toeghestaen.

En lesten bekent U. E. dat ghe gheensins onseylbaer en
sijt

Wp bekennen dat mede van Augullinus in het be-
sonder: Van de Kerche / meyneu wp dat sy onsepl-
baer is / doch om in dit disput niet te komen / ghe-
nomen sy koste oock dwaesen; welckers gront staet
nu vaster? uwen / of mijnen? is het niet eene maxime
niet alleen aenghenomen van alle menschen / maer
oock ingheplant bande natuere / dat men meer ghe-
loobe moet gheben aen eene heele gemeente daer dūp-
pelt gheserde ende heplige mannen sijn / ende ten alle
tijde gheweest sijn / als aen eenen bozghet alleen? soo
staet mijnen gront dan vaster als uwen / Ergo alle
mensch / die noch reden ghebruyckt / mach daer ghe-
ruyter op bouwen als op den uwen.

Maer ghy seght dat ghe vertrouwt dat ghy in dese stel-
linge, ghegront op de schrifueren plaetsen en redenen by u
ghebracht, niet en faelt.

Ick toone dat ja: I. De Heeren Staeten / en
de Synode van Dordrecht, die de Glossen van u-
wen Bijbel gheapprobeert hebben / segghen dat ghe-
sfaelt hebt; want sy hebben uwe schrifuer-plaet-
sen / die ghy ons by brenghet / heel anders verstaen
als ghy: Seght ghy dat de boozsepde schrifuer-plaet-
sen soo wel in den eenen sijn konnen ghenomen wor-
den als in den anderen?

Soo en hebt ghy hier dan niet seker: Waer op gaet
ghy dan soo vast / dat ghy niet ghesfaelt en hebt? ofte
wat hebt ghy / teghen my / met die schrifuer plaet-
sen betwisen / aenghesien dat ick se / met de glossen
van uwen Bijbel / beter kan verstaen in eenen ande-
ren sin: verholghens moet ghy nu bestandigher schrif-
uer plaetsen by brenghen / want ghy en hebt niet een
siet gheprobeert / selfs niet waerschijnlijck / alsoo den
sin die ghy de boozsepde schrifuerlijck plaetsen toe-
boeght / alijt als van geender weerde / ende nergens
op vast gaende / van my verworpen kan worden.

Indien ghy seght dat sy haer selben spruyken: con-
traete blijckt npr de glossen van uwen bijbel die se an-
ders verstaen hebben: Ende het ghene dat sijn selben
spruykt / wort ghelijckelijck van alle verstaen; ten
wp dat ghe seght dat uwe Synode van Dordrecht het
2 s verstant

berstant verbuysert ghehadt heeft / ende ghy alleen uwe ooghen verlicht hebt.

2. Dwe schyftuer plaetsen / ghelyck het nu blyckt / van gheender weerde sijnde / en kan u het ghetuygnisse van Plato en Seneca, teghen het ghehoelen van Augustinus, ende vande gheheele oude rechtsinnige Kercke / niet een hayzken oock baeten.

3. Dat Christus sijne Apostelen niet geboden en heeft de Heydenen / daer hy se toesont / te dwinghen tot de Religie: behalben dat dit argument negatief is / soo en raecht het oock ons disput niet / ghelyck ick boven betoont hebbe?

4. Dat ghy uyt de plaetse Pauli 2. *Timoth 4.* sout konnen bewijzen / soo als ghy seght / dat Christus in de *Parabel Luc. 14.* door DWINGHEN verstaet leeren, vermaenen, bestraffen, wederlegghen &c. dit en heeft gheenen anderen gront als uwe eyghen phantasie ende vernuft.

Dit altemael ghebe ick u in consideratie / ende by soo verre dat ghe eenighe plaetse aen de reden wilt gheben / ghy sult bevinden op t'slot vande rekeuninghe dat ghe in desen eersten Artijckel niet met allen teghen ons gheprobeert hebt.

BEDENCKINGHE

OVER DEN

TWEEDEN ARTYKEL.

Aengaende de aenbiddinge ende religieuse eere der Heylighen &c.

Hier staet U.E. pag. 15. ten eersten verwondert / om dat ick gheseyt hebbe dat wy de Heylighen niet en MOETEN, maer wel MOGHEN eeren: Ick segge dat noch / ende blyve daer by dat dit het alghemeen ghehoelen van onse Kerck is / ende altijd getweest is.

Wie heeft oyt, bzaeght ghy / ghehoort dat men in de Roomsche Kercke dit eeren, alleen stelt als eene sacke van liberteyt,